

STIGMA VA DISKRIMINATSIYANI BARTARAF QILISH

Atajanova Sayyora Davronbekovna

Urgancha Abu Ali Ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada jamoada hamshiralik ishi doirasida stigma va diskriminatsiya muammosi keng qamrovda tahlil qilingan. Maqolada stigma va diskriminatsiyaning mohiyati, ularning kelib chiqish sabablari, jamiyat va bemor salomatligiga ko'rsatadigan salbiy ta'siri ilmiy asosda yoritilgan. Ayniqsa, OIV/OITS, sil va ruhiy kasalliklar bilan bog'liq stigma holatlari misolida muammo chuqur tahlil qilingan.

Shuningdek, jamoada faoliyat yurituvchi hamshiralarning stigma va diskriminatsiyani kamaytirishdagi roli, ularning profilaktik, ma'rifiy va psixologik faoliyati yoritilgan. Maqolada muammoni bartaraf etishning samarali yo'llari sifatida aholining tibbiy savodxonligini oshirish, sog'liqni saqlash xodimlarini tayyorlash, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish va insonparvarlik tamoyillarini kuchaytirish zarurligi asoslab berilgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, stigma va diskriminatsiyani kamaytirish kompleks yondashuvni talab qiladi va bu jarayonda jamoada hamshiralik ishi muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar: stigma, diskriminatsiya, jamoada hamshiralik ishi, ijtimoiy salomatlik, OIV/OITS, ruhiy kasalliklar, profilaktika, psixologik qo'llab-quvvatlash, tibbiy savodxonlik, ijtimoiy tenglik, empatiya, insonparvarlik.

Kirish

Bugungi globalashuv va axborotlashuv davrida jamiyat salomatligini ta'minlash faqat tibbiy xizmatlar ko'rsatish bilangina cheklanib qolmaydi. U inson omili, ijtimoiy munosabatlar va madaniy qarashlar bilan chambarchas bog'liq murakkab tizimdir. Ayniqsa, jamoada hamshiralik ishi sog'liqni saqlash tizimining muhim bo'g'ini sifatida nafaqat kasalliklarni oldini olish va davolash, balki aholining ijtimoiy-psixologik holatini yaxshilashda ham muhim rol o'ynaydi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, stigma va diskriminatsiya masalalari jamoa sog'lig'iga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadigan omillar qatoriga kiradi.

Stigma – bu jamiyat tomonidan ma’lum bir shaxs yoki guruhga nisbatan salbiy stereotiplar asosida shakllangan munosabat bo’lsa, diskriminatsiya esa ana shu salbiy qarashlarning amaliy ko‘rinishidir. Bu hodisalar ko‘pincha yuqumli kasalliklarga chalingan bemorlar, ruhiy kasalligi bor shaxslar, nogironligi bo‘lgan insonlar yoki ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarga nisbatan uchraydi. Natijada, bunday shaxslar jamiyatdan ajralib qoladi, tibbiy xizmatlardan foydalanishdan qo‘rqadi yoki kechikadi, bu esa kasalliklarning yanada og‘irlashishiga olib keladi.

Asosiy qism

Stigma va diskriminatsiya ijtimoiy ongda shakllangan noto‘g‘ri qarashlar natijasida yuzaga keladi. Ularning ildizi ko‘pincha bilim yetishmasligi, qo‘rquv, stereotiplar va noto‘g‘ri axborotga borib taqaladi. Masalan, ayrim yuqumli kasalliklar, xususan OIV/OITS bilan yashovchi insonlarga nisbatan salbiy munosabat jamiyatda keng tarqalgan. Bu esa bemorlarning o‘z holatini yashirishiga, davolanishdan bosh tortishiga sabab bo‘ladi.

Shuningdek, ruhiy kasalliklar bilan og‘rigan shaxslar ham ko‘pincha noto‘g‘ri tushuniladi. Ular “xavfli”, “jamiyatga moslasholmaydi” degan qarashlar tufayli ijtimoiy hayotdan chetlatiladi. Aslida esa, zamonaviy tibbiyot bu kasalliklarning aksariyatini nazorat qilish va davolash imkonini beradi.

Diskriminatsiya esa ko‘pincha ish joyida, ta’lim tizimida va hatto tibbiyot muassasalarida ham uchrab turadi. Bu esa sog‘liqni saqlash tizimining asosiy tamoyillariga zid hisoblanadi.

Jamoda faoliyat yurituvchi hamshira stigma va diskriminatsiyani kamaytirishda muhim vositachi hisoblanadi. U nafaqat tibbiy yordam ko‘rsatadi, balki aholiga to‘g‘ri axborot yetkazuvchi, ishonchli maslahatchi va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlovchi sifatida ham xizmat qiladi.

Hamshiraning asosiy vazifalaridan biri – aholining sog‘liq haqidagi bilim darajasini oshirishdir. Bu orqali noto‘g‘ri stereotiplarni bartaraf etish mumkin. Masalan, yuqumli kasalliklarning yuqish yo‘llari haqida to‘g‘ri ma’lumot berish orqali bemorlarga nisbatan qo‘rquv kamayadi.

Shuningdek, hamshira bemorlar bilan individual ishlash orqali ularning ruhiy holatini yaxshilaydi, o‘ziga bo‘lgan ishonchini tiklashga yordam beradi. Bu esa stigma ta’sirini kamaytirishda muhim omil hisoblanadi.

Stigma va diskriminatsiya nafaqat individual shaxsga, balki butun jamiyatga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Eng avvalo, bemorlar tibbiy yordam olishdan bosh tortadi yoki kechikadi. Bu esa kasalliklarning keng tarqalishiga olib keladi.

Ikkinchidan, psixologik bosim natijasida bemorlarda depressiya, xavotir va o'ziga ishonchsizlik holatlari kuchayadi. Bu esa davolanish jarayonini yanada murakkablashtiradi.

Uchinchidan, diskriminatsiya ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi. Ayrim guruhlar tibbiy xizmatlardan to'liq foydalana olmaydi, bu esa sog'liq ko'rsatkichlarining pasayishiga olib keladi.

Stigma va diskriminatsiyani kamaytirish kompleks yondashuvni talab qiladi. Bu jarayonda quyidagi yo'nalishlar muhim ahamiyatga ega:

Birinchi, aholining tibbiy savodxonligini oshirish zarur. Ommaviy axborot vositalari, treninglar va targ'ibot ishlari orqali kasalliklar haqida to'g'ri va ilmiy asoslangan ma'lumotlar berilishi lozim.

Ikkinchi, sog'liqni saqlash xodimlarini, xususan hamshiralarni kommunikativ va psixologik ko'nikmalar bilan qurollantirish kerak. Empatiya, bag'rikenglik va professional etika stigma kamaytirishda muhim vosita hisoblanadi.

Uchinchi, qonunchilik asosida diskriminatsiyaga qarshi kurashni kuchaytirish lozim. Har bir fuqaroning teng huquqli tibbiy xizmatdan foydalanish huquqi kafolatlanishi kerak.

To'rtinchi, jamoa darajasida qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish muhimdir. Bu esa ijtimoiy integratsiyani kuchaytiradi va stigma darajasini kamaytiradi.

Muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, stigma va diskriminatsiya faqat tibbiy muammo doirasida cheklanib qolmay, balki keng qamrovli ijtimoiy-psixologik fenomen sifatida namoyon bo'ladi. Bu jarayon insonning ijtimoiy maqomi, madaniy qadriyatlari, diniy qarashlari va axborotga ega bo'lish darajasi bilan bevosita bog'liq. Shu sababli, stigma va diskriminatsiyani bartaraf etish faqat davolash choralarini kuchaytirish orqali emas, balki jamiyat ongini o'zgartirish, sog'lom ijtimoiy muhitni shakllantirish orqali amalga oshirilishi lozim.

Xususan, OIV/OITS, sil, ruhiy kasalliklar yoki nogironlik bilan bog'liq holatlarda stigma ko'proq uchrashi kuzatiladi. Bunday holatlarda bemorlar o'z kasalligini yashirishga harakat qiladi, bu esa kech diagnostika, davolashdan bosh

tortish va kasallikning keng tarqalishiga olib keladi. Demak, stigma nafaqat individual muammo, balki jamoat salomatligiga tahdid soluvchi omil sifatida ham baholanishi kerak.

Amaliy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, aholiga sodda, ilmiy asoslangan va ishonchli axborot yetkazilgan hududlarda stigma darajasi sezilarli kamayadi. Bu borada jamoada faoliyat yurituvchi hamshiralalar muhim rol o‘ynaydi. Ularning uyma-uy tashriflari, profilaktik suhbatlari, individual maslahatlari orqali aholining kasalliklar haqidagi tasavvuri o‘zgaradi. Ayniqsa, ishonchli muloqot va empatiyaga asoslangan yondashuv bemor va jamiyat o‘rtasidagi psixologik to‘siqlarni bartaraf etadi.

Shuningdek, sog‘liqni saqlash tizimining ichki muhitida ham stigma va diskriminatsiya elementlari uchrab turishi mumkin. Ayrim hollarda tibbiyot xodimlarining o‘zida ham stereotiplar mavjud bo‘lishi bemorlarga nisbatan noxolis munosabatni yuzaga keltiradi. Shu sababli, hamshiralarni tayyorlash jarayonida nafaqat klinik bilimlar, balki kommunikativ kompetensiyalar, etik me‘yorlar va insonparvarlik qadriyatlariga alohida e‘tibor qaratilishi zarur.

Bundan tashqari, zamonaviy yondashuvlar stigma va diskriminatsiyani kamaytirishda interdisiplinar hamkorlikni talab qiladi. Ya‘ni, tibbiyot xodimlari, psixologlar, ijtimoiy ishchilar va ta‘lim tizimi vakillari o‘zaro hamkorlikda ishlashi lozim. Aynan shunday kompleks yondashuv orqali jamiyatda bag‘rikenglik, hamdardlik va ijtimoiy adolat tamoyillarini mustahkamlash mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, stigma va diskriminatsiya zamonaviy sog‘liqni saqlash tizimining dolzarb muammolaridan biri bo‘lib, u inson salomatligiga nafaqat jismoniy, balki ruhiy va ijtimoiy jihatdan ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bu hodisalar bemorlarning tibbiy xizmatlardan foydalanishini cheklaydi, davolanish jarayonini kechiktiradi va kasalliklarning og‘irlashishiga sabab bo‘ladi.

Jamoada hamshiralik ishi ushbu muammoni hal etishda strategik ahamiyatga ega. Hamshira o‘z faoliyatida nafaqat tibbiy yordam ko‘rsatadi, balki aholining sog‘lom turmush tarzini shakllantirish, kasalliklar haqida to‘g‘ri tasavvur berish va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashni ta‘minlash orqali stigma va diskriminatsiyani kamaytirishga bevosita hissa qo‘shadi.

Shu nuqtai nazardan, quyidagi yo‘nalishlarni rivojlantirish muhim hisoblanadi:

- aholining tibbiy va sanitariya savodxonligini oshirish orqali noto‘g‘ri stereotiplarni bartaraf etish;
- sog‘liqni saqlash xodimlarini, ayniqsa hamshiralarni, kommunikativ va psixologik jihatdan tayyorlash;
- diskriminatsiyaga qarshi huquqiy mexanizmlarni kuchaytirish va amalda qo‘llash;
- jamoada ijtimoiy qo‘llab-quvvatlovchi, bag‘rikeng muhitni shakllantirish;
- profilaktika va erta aniqlash tizimini kuchaytirish orqali kasalliklar tarqalishining oldini olish.

Eng muhimi, stigma va diskriminatsiyani bartaraf etish faqat tibbiyot xodimlarining vazifasi emas, balki butun jamiyatning umumiy mas‘uliyati hisoblanadi. Faqatgina kompleks, tizimli va insonparvarlikka asoslangan yondashuv orqali sog‘lom, teng huquqli va bag‘rikeng jamiyatni barpo etish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. World Health Organization. (2022). *Guidance on community health nursing and stigma reduction*. Geneva.
2. UNAIDS. (2021). *Global HIV & AIDS statistics — Fact sheet*.
3. Centers for Disease Control and Prevention. (2020). *Stigma and discrimination in healthcare settings*.
4. UNICEF. (2019). *Addressing social stigma in public health programs*.
5. Karimov Sh.M., Rasulov A.A. (2021). *Jamoat salomatligi va hamshiralik ishi asoslari*. Toshkent.
6. Abdullayeva D.Q. (2020). *Tibbiy etika va deontologiya*. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
7. Public Health Nursing. (2018). Elsevier Publishing.
8. Ministry of Health of Uzbekistan. (2023). *Aholi salomatligini muhofaza qilish bo‘yicha milliy dasturlar*.

